

Po roce 1956 dochází v Bulharsku ke kvalitativně novému stupni vývoje sociologického poznání. Sociologie se vyděluje jako relativně samostatná věda se svým specifickým předmětem, systémem pojmů, přístupem a úkoly. Utváří se i marxisticko-leninské sociologické metapoznání. Empirický výzkum se obnovuje, rozšiřuje a mění v systematickou činnost. Marxisticko-leninská sociologie se institucionalizuje jako relativně samostatná věda. Vznikají ústavy, střediska, laboratoře, vědecké sociologické společnosti. Začínají vycházet sociologické časopisy, řady knižních titulů a další publikace. Organizují se sociologické kongresy, konference a semináře.

Začínají se připravovat odborné kádry v přednáškových cyklech a na vysokých školách. Ustavuje a rozšiřuje se organizované studium sociologie, jehož se účastní straničtí, státní a hospodářští představitelé. Jsou navazovány vztahy se sociology ostatních zemí, v první řadě se sovětskými sociology.

Celý tento proces, tvořící obsah kvalitativně nové etapy vývoje marxisticko-leninské sociologie, vychází z nahromaděné vědecké sociologické zkušenosti v rámci marxismu-leninismu. Současně je spojen s novou sociální praxí, s výstavbou socialistické společnosti, které je imanentně vlastní potřeba sociologických přístupů.

Iniciátorem a hlavní hybnou silou této kvalitativně nové etapy v BLR je Živko Ošavkov. Lze jej pokládat za zakladatele bulharské školy v marxisticko-leninské sociologii.

Je vůbec odůvodněné hovořit o bulharské škole?

Marxisticko-leninská sociologie je obecně jednotná ve své třídní a metodologické podstatě. V jejím rámci však mohou existovat školy, neboť v průběhu vývoje se v určitých zemích či etapách utvářejí určité konstantní specifické rysy. Mohou se týkat:

- rozpracování určitých vědeckých sociologických směrů a otázek, které se v rámci většího či menšího časového úseku jeví jako specifické pro danou zemi, pro danou etapu jejího vývoje nebo pro skupiny a generace vědců;
- aplikace specifických poznávacích přístupů, metodik a organizačních forem;
- trvalých zvláštností vzájemného vztahu, který existuje na jedné straně mezi sociologickou vědou a výzkumy, na druhé straně mezi sociologickou vědou a prostředím, sociálním kontextem.

Podrobná analýza ukazuje, že vývoj marxisticko-leninské sociologie v Bulharsku získal v tomto smyslu řadu stálých zvláštností, které nás ve svém souhrnu opravňují hovořit o bulharské sociologické škole.

V čem spočívají tyto zvláštnosti, v čem je základní přínos Živko Ošavkova k jejich upevnění?

*) Po smrti Ž. Ošavkova byl tento materiál, jehož autorem je tajemník ÚV BAV, zrceslán redakcím sociologických časopisů socialistických zemí. Uveřejňujeme jeho zkrácenou verzi.

O základních otázkách, hlediscích a směrech ve vývoji sociologického myšlení v Bulharsku

Jednou z prvních monografií zabývajících se předmětem marxisticko-leninské sociologie je Ošavkovova práce *Historický materialismus a sociologie* (napsaná v letech 1954—1955).

Ošavkov pokládá její konstituování v relativně samostatnou vědu za projev historického a zákonitého procesu diferenciacie filozofie a nefilozofických věd jako specifických forem poznání.

Vychází z myšlenky T. Pavlova o sociologii jako teoretické, nefilozofické, nejobecnější vědě o společnosti. Tuto myšlenku zformulovanou v Pavlovově *Teorii odrazu* dále rozvíjí a podrobně propracovává. Podle jeho názoru jsou „předmětem sociologie struktura a specifické zvláštnosti společnosti (na rozdíl od přírody), specifické obecné zákony komplexního vývoje společnosti a vzájemných vztahů mezi všemi společenskými jevy či mezi všemi stránkami společenského života, specifická metoda poznání a změny komplexního společenského života“ [Ošavkov 1958 : 215]. Později Ošavkov tuto formulaci upřesňuje, nemění však její podstatu [Ošavkov 1970a : 218; 1970b : 32].

Sociologie je tedy za prvé, nefilozofická věda, která stojí nejbližší k historickému materialismu, jenž je jejím bezprostředním metodologickým základem; za druhé, je nejobecnější teoretická společenská věda, zkoumající komplexní strukturu společnosti, na rozdíl od ostatních společenských věd zaměřených na jednotlivé stránky a oblasti společenského vývoje.

Pokud jde o historický materialismus, představuje podle Ošavkovova názoru filozofickou teorii společnosti: Jako neoddělitelná součást marxisticko-leninské filozofie analyzuje vztah mezi společenským bytím a společenským vědomím, odkrývá materiální podstatu společenské skutečnosti, objektivní charakter jejích zákonů. Objasňuje zvláštnosti projevu dialektických zákonů a kategorií společenského vývoje, přičemž nepřekračuje rámec filozofického poznání. V takovém smyslu má historický materialismus povahu aplikované filozofické teorie.

Základy této koncepce položil Ošavkov ve skutečnosti již počátkem padesátých let. V knize *Historický materialismus jako věda*, jež byla vydána dvakrát — v letech 1952 a 1953, poznamenává, že historický materialismus „jako součást marxisticko-leninské filozofie obsahuje i řadu speciálněvědních prvků, neboť kromě základních otázek filozofie ve vztahu ke společnosti zkoumá i některé otázky spjaté se strukturou společnosti, tj. otázky společenskoekonomických formací“ [Ošavkov 1953 : 218]. Odtud vyplývá přirozený závěr, že konstituování marxisticko-leninské sociologie v relativně samostatnou společenskou vědu je výrazem zákonitého, progresivního a podnes pokračujícího procesu vydělování speciálněvědních prvků z filozofie [Ošavkov 1958 : 39].

Při objasňování předmětu a úkolů marxisticko-leninské sociologie je především významné vymezit vzájemný vztah mezi historickým materialismem a sociologií, neboť sociologie se konstituuje jako relativně samostatná věda v lůně historického materialismu. V této souvislosti však nevyhnutelně vzniká otázka vzájemného vztahu mezi sociologií a vědeckým komunismem. Abychom určili místo sociologie v marxismu-leninismu, je třeba objasnit i její vztah k vědeckému komunismu jako hlavní součásti marxismu-leninismu.

Ošavkov zde předložil originální řešení. Dokázal, že na jedné straně vědecký komunismus jako věda má sociologický charakter a je součástí sociologického poznání; na druhé straně je místo vědeckého komunismu v tomto poznání určováno okolností, že vědecký komunismus představuje sociologickou teorii výstavby a vývoje socialismu a komunismu jako celistvého sociálního orga-

nismu, jako společenskoekonomické formace. A jelikož tyto sociologické problémy jsou pro marxismus-leninismus, pro činnost komunistických stran nejaktuálnější a nejvýznamnější, tvoří vědecký komunismus ve skutečnosti kostru celé marxisticko-leninské sociologie.

Takové řešení otázky předmětu a povahy vědeckého komunismu otevírá neobyčejně příznivé perspektivy pro jeho vývoj, pro realizaci odpovídajících empirických výzkumů, pro rozpracování kategorií a zákonů vědeckého komunismu, pro jeho nejtěsnější sepětí s praxí socialistické výstavby a mezinárodního dělnického a komunistického hnutí.

Při objasňování předmětu marxisticko-leninské sociologie, při určování jejích hranic vzhledem k historickému materialismu, při poukazu na to, že jejím hlavním obsahem je vědecký komunismus, předložil Ošavkov i projekty programů historického materialismu, obecné sociologie a vědeckého komunismu [Ošavkov 1970b : 88—194; 1970a : 321—331], v nichž navrhl, koordinoval a subordinoval jejich pojmy a kategorie v ucelené poznávací systémy. K těmto projektům programů lze mít řadu kritických poznámek a doplňků; poskytují však seriózní základ pro diskusi o mimořádně závažné otázce pojmového aparátu historického materialismu, sociologie a vědeckého komunismu a pro další práci v tomto směru.

V bulharské literatuře byla tato hlediska, vycházející z filozofické povahy historického materialismu a z jeho úlohy jako bezprostředního základu sociologie, z relativně nefilozofické povahy sociologie a ze sociologické povahy vědeckého komunismu, prakticky přijata všemi sociology. Jen několik jedinců dosud vystupuje proti odlišování sociologie od historického materialismu; převážně to však nejsou sociologové a jejich argumenty nezbuzují zvláštní vědecký zájem.

Tak se *monografické rozpracování otázky předmětu marxisticko-leninské sociologie a jejího místa ve vědeckém poznání společnosti, jakož i řešení této otázky stalo jedním z základních charakteristických rysů bulharského sociologického myšlení v jeho všestranných poznávacích projevech*. To je jeden z nejvýznamnějších důvodů umožňujících mluvit o bulharské sociologické škole. A není sporu o tom, že iniciativa a přínos Živko Ošavkova má v tomto směru základní význam.

Ošakovova zásluha o objasnění předmětu marxisticko-leninské sociologie přesahuje svou významností a ohlasem v mnoha směrech hranice Bulharska. Jeho práce *Historický materialismus a sociologie* měla značný vliv na průběh diskusí i v dalších socialistických zemích. Nelze považovat za náhodu, že právě Ošavkov přednášel na poradě o otázkách vzájemného vztahu mezi historickým materialismem a sociologií, kterou svolala redakce časopisu *Otázky míru a socialismu* v r. 1961 do Prahy. Vůbec lze říci, že uvedenou knihou a svým aktivním vystupováním na řadě mezinárodních fór *se osvědčil jako významný představitel ne pouze jedné z hlavních, ale vedoucí koncepce určující charakter, předmět a úkoly marxisticko-leninské sociologie v jejím celku*.

V ostatních socialistických zemích jsou dosud uplatňovány dva základní názory na předmět sociologie. Podle jednoho z nich se historický materialismus a sociologie ztotožňují. Takové stanovisko je však příliš zranitelné, protože je buď výrazem konzervativního názoru, podle něhož ve společenské vědě není místo pro sociologii, nebo fakticky připisuje historickému materialismu charakter nefilozofické vědy. A to v podstatě znamená nepřímé uznání správnosti Ošakovova názoru, jehož se přidržují bulharští sociologové.

Druhý názor zastávají někteří sociologové v SSSR, NDR a dalších zemích. Máme na mysli rozlišování tří rovin v sociologii — obecné sociologie, speciál-

ních sociologických teorií a empirického sociologického výzkumu, přičemž pouze nejvyšší rovina, totiž obecná sociologie, se shoduje s historickým materialismem. Můžeme zřetelně pozorovat, jak se názory těchto sociologů ve svém vývoji již těsně přibližují bulharskému chápání předmětu marxisticko-leninské sociologie.

Pro bulharskou sociologickou školu je velmi charakteristické rozpracování kategorie „sociologický systém“, považované za klíčovou kategorii sociologické vědy. I do této oblasti vnesl Ošavkov závažný vklad. Zúčastnil se významného semináře, který probíhal na přelomu let 1964—1965 ve Filozofickém ústavu Bulharské akademie věd o otázkách aplikace strukturně systémového přístupu v sociologii. Ve vědeckých referátech a diskusích se zde zrodila první koncepce kategorie „sociologický systém“, mající svou sociologickou strukturu. Materiály semináře byly publikovány na podzim roku 1965 ve známém XI. svazku *Zpráv Filozofického ústavu*, který se již dávno stal bibliografickou vzácností. V téže době vyšla Ošavkovova stať *Za sociologický výzkum na soudobé vědecké úrovni* (časopis *Novo vreme*, 1965, č. 11), v níž autor vyložil své názory na sociologickou strukturu společnosti. Později, hlavně v práci *Sociologie jako věda* (1970), Ošavkov dále rozvinul a upřesnil svá stanoviska k této otázce. Třebaže dostatečně nerozlišoval kategorie sociologický systém a sociologická struktura a připouštěl v této otázce určité nepřesnosti, *jeho publikace, jeho řídicí a přednášková činnost významně napomáhaly popularizaci této kategorie a jejímu upevnění jako základní kategorie sociologické vědy.*

V této souvislosti je nutné vyzdvihnout jeho rozlišení základní, nerozvinuté a rozvinuté sociologické struktury, poukaz na základní stránky rozvinuté sociologické struktury aj. Diskusní charakter některých jeho stanovisek nesnižuje jejich poznávací a inspirační hodnotu.

Velmi podnětná je Ošavkovova myšlenka o akumulaci sociologické struktury lidmi (Ošavkov 1970b : 80, 135—137). Reálný aspekt sociologické struktury vyjadřuje zákonitou souvislost mezi dvěma nejvýznamnějšími společenskými jevy, zatímco její akumulovaný aspekt je odrazem této struktury v lidech, kteří více či méně, v té či oné míře si vytvářejí odpovídající vlastnosti, názory, psychiku, uskutečňují odpovídající akce i činy. Rozlišování reálné a akumulované sociologické struktury má podstatný význam nejen při přípravě empirických sociologických výzkumů, ale i při výstavbě ucelené sociologické teorie, jakož i jednotného systému sociální informace.

Velký heuristický význam má — bez ohledu na řadu diskusních momentů — typologie lidských společenství, kterou Ošavkov navrhuje.

Pro Ošavkova byla neobyčejně příznačná snaha o filozoficko-metodologickou odůvodněnost sociologického poznání a o teoretickou odůvodněnost empirického poznání. Tato snaha se stala typickou pro bulharskou sociologii vůbec. Zde narážíme zdánlivě na paradox: Ošavkov prosazoval odlišení sociologie od dialekticko-materialistické filozofie, včetně historického materialismu. Toto odlišení nikterak neznamenalo odtržení. Naopak, teprve když je odkryt a odůvodněn rozdíl v jejich předmětu, pojmovém systému, v jejich poznávacím obsahu vůbec, je možné skutečně přesně ukázat rozhodující metodologickou úlohu dialektického a historického materialismu v rozvoji sociologie jako vědy.

Z hlediska empirie lze Ošavkovův přínos charakterizovat třemi hlavními momenty: za prvé, značná část jeho prací je věnovaných sociologickým výzkumům; za druhé, jeho práce přispívá k popularizaci řady základních myšlenek spojených s empirickými sociologickými výzkumy a k jejich osvojení bulharskými sociology, a proto i k správné metodologické a praktické orientaci bulharských sociologů; za třetí, se zobecněním zkušeností empirických sociologických výzkumů souvisejí i Ošavkovovy práce v oblasti sociologické teorie.

Významné je Ošavkovovo rozlišování sociálních, komplexních a sociologických výzkumů [Ošavkov 1969: 98]. Toto rozlišení představuje potvrzený vědecký fakt, který byl přijat již bulharskou sociologickou veřejností. Přesto si dosud řada autorů plete sociální výzkum se sociologickým, a zvláště komplexní výzkum se sociologickým výzkumem. V zahraničí je pak takové směřování obvyklým jevem.

Ž. Ošavkov věnoval mnoho úsilí rozpracování některých základních otázek empirických sociologických výzkumů. Jednou z nich je otázka jejich programu. Tento program plně nebo částečně odráží sociologickou strukturu společnosti, a právě tím získávají odpovídající výzkumy sociologický charakter. Ošavkov oprávněně ukazuje, že ve vědeckém a praktickém směru jsou neefektivnější takové empirické sociologické výzkumy, které nejplněji zahrnují prvky této struktury.

Jinou otázkou je objektivnost informace. V sociologické literatuře je popsána řada metodologických prostředků, či, konkrétněji vzato, řada metod registrace zabezpečujících objektivnost prvotní individuální informace při empirických sociologických výzkumech. V tomto směru má Ošavkov velkou zásluhu na vypracování metody nepřímé ankety, na popularizaci a upřesnění metody přímé skupinové ankety s urnou [Procesät 1968: 57, 65]. Tyto metody začaly být bulharskými sociology široce používány a zabezpečují vysoký stupeň spolehlivosti informace.

Neméně závažný Ošavkovův přínos je k vědeckému objasnění otázky reprezentativnosti informace empirických sociologických výzkumů a otázky měření v sociologii vůbec.

Jak velký význam přikládal Ošavkov teoreticko-metodologické odůvodněnosti empirických sociologických výzkumů, ukazuje i skutečnost, že před přechodem k velkým empirickým sociologickým výzkumům organizovala z jeho iniciativy Sociologická společnost společně s Filozofickým ústavem Bulharské akademie věd národní vědeckou konferenci o otázkách metodologie, metodiky a organizace sociologických výzkumů (na podzim r. 1961). Ošavkov byl nejen iniciátorem a hlavním organizátorem této konference, ale též na ní přednesl hlavní referát [Ošavkov 1969]. Konference napomohla objasnění zvláštností empirických sociologických výzkumů a jejich správné orientace na marxisticko-leninském metodologickém základě.

Ošavkov podnítil a vedl největší empirické sociologické výzkumy v Bulharsku — výzkum religiozity v r. 1962 a výzkum města a vesnice v r. 1968. Především s těmito výzkumy je spojen jeho významný vklad do sociologické teorie, včetně teorie samotných sociologických výzkumů. Tyto bezprecedentní výzkumy měly velký praktický význam — staly se základem některých důležitých rozhodnutí odpovědných stranických a státních orgánů a vedly ke zdokonalení některých aspektů výchovné práce.

Na takovém základě a v takovém ovzduší zaujímaly empirické sociologické výzkumy postupně své první místo v sociálním řízení a ve vědě, měnily se v systematickou činnost v rámci země.

Je třeba se zmínit též o *významné práci věnované otázkám klasifikátorů a tezauru sociologické informace, která vznikla pod vedením Ž. Ošavkova*. Tato třísvazková práce již brzy vyjde zároveň s teoretickým zpracováním otázek jednotného systému sociologické informace.

V tomto okruhu otázek, hledisek a směrů charakteristických pro vývoj bulharské sociologické školy zaujímají konečně důležité místo i speciální (odvětvové) sociologické teorie.

Jejich rozpracování má zásadní význam: za prvé proto, že je nutnou součástí otázky úrovně sociologického poznání, jejich zákonitě spojitosti a vzájemného

prolínání; za druhé proto, že určitou speciální sociologickou teorii lze nejlépe odůvodnit a rozpracovat jen na základě komplexního, pravdivého a přesného objasnění předmětu sociologie; za třetí proto, že po linii speciálních sociologických teorií se uskutečňuje značná část spojení sociologie se životem, s politikou strany a praxí sociologické výstavby.

O institucionální a organizační struktře bulharské sociologie

Již jsme řekli, že institucionalizace sociologie je důležitým momentem kvalitativně nové etapy jejího vývoje v Bulharsku.

Ošavkov v mnoha případech vystupoval jako bezprostřední iniciátor a hlavní účastník základních akcí v oblasti institucionalizace sociologie.

Podnítl a aktivně se účastnil práce na ustavení Bulharské sociologické společnosti v roce 1959, která se téhož roku stala členem Mezinárodní sociologické asociace.

Byl prvním ředitelem Sociologického ústavu Bulharské akademie věd — od jeho založení v únoru 1968 až do února 1973 — a vedoucím základní sekce tohoto ústavu (sekce obecné sociologie a teorie sociologického poznání). Významně přispěl k tomu, že

- bylo zavedeno studium sociologie na vysokých školách;
- od roku 1969 začal v dvouměsíčním intervalu vycházet časopis *Sociologičeski problemi* — orgán Sociologického ústavu a Bulharské sociologické asociace; k tomuto časopisu se přidružil bulletin *Sociologičeski pregled*;
- ÚV BKS byla v roce 1967 založena sociologická skupina, jež posléze přerostla v Informačně sociologické středisko, a na všech krajských výborech BKS začali pracovat systemizovaní sociologové; později byly na krajských výborech vytvořeny informačně sociologické sektory.

Usnesení sekretariátu ÚV BKS o plnějším využívání sociologických a psychologických poznatků při řízení výroby (1982) poskytuje možnost postupně řešit i poslední hlavní úkol pevného zapojení sociologie do společenského života, do hospodářských a kulturních organizací, vytvoření rozmanitých specializovaných sociologických článků, zvýšení úlohy sociologie při organizaci společenské práce a zvyšování její efektivity.

Institucionální struktura sociologie v Bulharsku se vyznačuje řadou zvláštností:

- plným podchycením prvků sociologického života (výzkumná práce, aplikovaná činnost, publikace, příprava kádrů atd.);
- systémovostí v rámci celé země a na všech úrovních společenské struktury;
- harmonickým spojením možností celonárodních a regionálních sociologických výzkumů, spojením profesionálního i neprofesionálního, státního i společenského principu v jejím fungování.

Lze říci, že tato institucionální struktura sociologické vědy je v zásadě optimální pro podmínky výstavby rozvinuté socialistické společnosti. Poskytuje sociologii možnost nejen účinně plnit své sociální funkce, ale též se plně rozvíjet.

Tato institucionální struktura je výsledkem práce bulharských sociologů pod vedením a za nejtěsnější pomoci strany a osobně s. Todora Živkova. Taková celistvá struktura, která funguje jako jednotný systém, v ostatních zemích

dosud neexistuje. I to je charakteristickým rysem bulharské sociologie a Ošavkov na tom má nemalou zásluhu.

Spolupráce se sovětskými sociology a se sociology ostatních socialistických zemí, mezinárodní aktivita

Živko Ošavkov vždy vedl bulharské sociology k těsnému sepětí a spolupráci v první řadě se sovětskými soudruhy. Akční a názorová jednota se sovětskými sociology byla hlavním faktorem úspěchu VII. světového sociologického kongresu ve Varně v roce 1970. Tuto spolupráci je nutné všestranně rozvíjet a upevňovat jako součást životodárného bulharsko-sovětského přátelství, jako záruku správného vývoje našeho sociologického myšlení.

Ošavkov si nejen politicky uvědomoval historickou nutnost přátelství Bulharska se Sovětským svazem, ale přispěl též k jejímu vědeckému odůvodnění. V roce 1954 uveřejnil rozsáhlou stať o ekonomickém základu bulharsko-sovětského přátelství [Väprosi 1954 : 6—72], která byla svého druhu první studií o jedné z hlavních zákonitostí socialistické výstavby.

Ošavkov má rovněž velkou zásluhu o rozvoj spolupráce se sociology ostatních bratrských socialistických zemí, která nabyla systematické povahy především při přípravě Světového sociologického kongresu ve Varně a pokračovala jako cenná a plodná tradice v práci Varnské mezinárodní sociologické školy a dalších mezinárodních setkání.

Významně přispěl i k rozvíjení činnosti a aktivity bulharských sociologů v Mezinárodní sociologické asociaci. Byl předsedou bulharského organizačního výboru VII. světového sociologického kongresu ve Varně v roce 1970, který byl ve srovnání se všemi předcházejícími kongresy největší mezinárodní sociologickou událostí. Pro tento kongres bylo charakteristické, že marxisticko-leninská sociologie si na něm vydobyla nové pozice a podstatně rozšířila svůj vliv v mezinárodním měřítku.

Výrazem Ošavkovovy mezinárodní vědecké autority a výsledkem aktivní mezinárodní činnosti bylo jeho zvolení viceprezidentem Mezinárodní sociologické asociace (1970—1974) a předsedou programového výboru pro přípravu VIII. světového sociologického kongresu v Torontu v roce 1974. Ošavkovova aktivní práce v MSA měla značný význam pro zvýšení autority marxisticko-leninského sociologického myšlení v Bulharsku, pro upevnění pozic marxismu-leninismu před světovou sociologickou veřejností.

Tato mezinárodní aktivita má zásadní význam. Spolupráce sociologů socialistických zemí se zakládá na metodologických principech marxismu-leninismu, přispívá k výměně cenných výzkumných zkušeností získaných při studiu socialistické společnosti, napomáhá přípravě a zvyšování kvalifikace sociologických kádrů, prohlubování názorové a akční jednoty v ideologickém boji na mezinárodní aréně.

Rovněž je nutné a užitečné udržovat kontakty se sociology nesocialistických zemí, získávat čestnou, talentovanou, demokratickou inteligenci těchto zemí na stranu boje za mír, sociální pokrok a socialismus.

Nejtěsnější a všestranná spolupráce se sociology SSSR a ostatních socialistických zemí, aktivní kontakty se sociology nesocialistických zemí, ofenzivní využívání mezinárodních sociologických setkání k demonstraci metodologických předností a výsledků marxisticko-leninské sociologie, ke kritice nevědeckých a reakčních buržoazních sociologických teorií, k získávání sociologů nesocialistických zemí pro ideje a věc míru a pokroku — to vše představuje základní tradici bulharské sociologie, k jejímuž upevnění Živko Ošavkov nesporně významně přispěl.

Organické spojení sociologie s politikou strany, s praxí socialistické výstavby

Ošavkov byl zapáleným zastáncem organického spojení sociologie s politikou strany, s praxí socialistické výstavby. Jeho oblíbeným tématem bylo téma sociologie jako významné součásti vědeckých základů stranického řízení. Celá jeho badatelská práce byla spojena s reálnými potřebami revolučního procesu přetváření bulharské společnosti.

V tomto směru je zvlášť významný sborník *Výstavba a rozvoj socialistické společnosti v Bulharsku*, zpracovaný pod Ošavkovovým vedením a vydaný v r. 1962 — na počátku nové historické etapy: výstavby rozvinuté socialistické společnosti. Jsou v něm analyzovány zákonitosti socialistické výstavby v jejich specifických projevech v Bulharsku.

Ošavkov sám pro tento sborník zpracoval studii věnovanou etapám výstavby komunistické společnosti [Izgraždane 1962:7—46]. Navrhl v ní periodizaci etap přechodu od kapitalismu ke komunismu. Periodizace tohoto přechodu ve světovém měřítku se liší od jeho periodizace v každé jednotlivé zemi. Ošavkov nejenže zformuloval výstavbu rozvinuté socialistické společnosti jako etapu společenského vývoje nastupující po období přechodu od kapitalismu k socialismu, ale rozpracoval také řadu jejích charakteristických rysů. Pokud je mi známo, je to první rozpracování této otázky profesionálním vědcem nejen u nás, ale i v mezinárodním měřítku.

Podobně významná je i kolektivní monografie *Sociologická struktura současné bulharské společnosti* (1976), zpracovaná na základě rozsáhlého empirického sociologického výzkumu města a vesnice v r. 1968. Je v ní poprvé podán vědecký popis stavu sociologické struktury bulharské společnosti a osvětleny důležité zákonitosti a tendence jejího vývoje.

Nejen vědecká sociologická činnost Živko Ošavkova, ale ani stále rychlejší rozvoj marxisticko-leninské sociologické vědy v Bulharsku by nebyl možný bez vytvoření tvůrčí atmosféry v duchovním životě po dubnovém plénu ÚV BKS. Ve stranických dokumentech jsou stanoveny úkoly sociologie, přičemž se jí přiznává důležité místo v národní vědecké frontě při výstavbě rozvinuté socialistické společnosti. Připomeňme si usnesení politbyra ÚV BKS z roku 1967, přijaté z iniciativy s. Todora Živkova, které dalo základní podnět a vyřešilo hlavní problémy institucionalizace sociologie a rozvíjení sociologických výzkumů.

V této tvůrčí atmosféře byli bulharští sociologové vychováváni v neochvějném třídně stranickém duchu. Ani jeden velký sociologický výkon by se neuskutečnil, nebyl by myslitelný bez bezprostřední pomoci ústředního výboru a dalších orgánů a organizací BKS. Ani jeden projev jakéhokoli bulharského sociologa nebyl v rozporu s politikou strany. *A to je jeden z Ošavkovových nejvýznamnějších odkazů — nerozlomné spojení sociologie s věcí strany, plná vzájemná důvěra mezi stranou a sociology.*

Literatura

- Izgraždane i razvitie na socialističeskoto obštstvo v Bălgarija*. Sofie, Izd. na BAN, 1962.
- Njakoï aktualni problemi na naučnija komunizăm*. Sofie, Izd. na BAN 1961.
- Ošavkov, Ž.: *Istoričeskijak materializăm i sociologijata*. Sofie, Izd. na BAN 1958 (1. vyd.).
- Ošavkov, Ž.: *Istoričeskijak materializăm i sociologijata*. Sofie, Nauka i izkustvo 1970 (2. dopl. vyd.)a.
- Ošavkov, Ž.: *Istoričeskijak materializăm kato nauka*. Sofie, Nauka i izkustvo, 1953.
- Ošavkov, Ž.: *Marksistko-leninskata teorija za klasite i klasiovata borba*. Sofie, Nauka i izkustvo 1951.

- Ošavkov, Ž.: *Metodologičeska osnova na klasifikatora i tezaurusa za sociologičeska informacija*. Sociologičeski problemi 1977, č. 5, a.
- Ošavkov, Ž.: *Naučno rākovodstvo na socialističeskoto obščestvo i sāzdavaneto na nova sistema za socialna informacija*. Sociologičeski problemi 1977, č. 4, b.
- Ošavkov, Ž.: *Otnosno prinosa na drugarja Todor Živkov za razvitieto na sociologijata kato nauka v NRB*. Sociologičeski problemi 1981, č. 4.
- Ošavkov, Ž.: *Sociologijata kato nauka*. Sofie, Nauka i izkustvo 1970 b.
- Ošavkov, Ž.: *Teraurus za informacija ot empirični sociologičeski izsledvanija*. Sociologičeski problemi 1977, č. 6, c.
- Ošavkov, Ž.: *Vāznikvaneto na maksizma — velik revoljucionen prevrat vāv filosofijata*. Sofie, Narodna mladež 1948.
- Ošavkov, Ž.: *Za dialektičeskite, sociologičeskite i čāstnite zakoni na obščestvenoto razvitie i za izučāvāštite gi nauki*. In: *Izvestija na Instituta po filosofija*, sv. VII, 1962, č. 1.
- Ošavkov, Ž.: *Za charaktera, metodologijata i metodikata na sociologičeskite izsledvanija*. Sofie, Izd. na BAN 1969.
- Ošavkov, Ž.: *Za mehanizma na realizacijata na sociologičeskite zakoni v socialističeskoto obščestvo*. In: *Obščestvoto struktura i razvitie*. Sofie, Izd. na BAN 1982.
- Ošavkov, Ž.: *Za predmeta, charaktera i problematikata na naučnija komunizām i na istoričeskija materializām*. Filozofska misāl 1963, č. 3.
- Procesāt na preodoljavaneto na religijata v Bālgarija*. Sofie, Izd. na BAN 1968.
- Sociologičeskata struktura na sāvremennoto bālgarsko obščestvo*. Sofie, Izd. na BAN 1976.
- Vāprosi na razvitieto na Bālgarija po pātja na socializma*. Sofie, Izd. na BAN 1954.